IMPROVEMENT OF THE MUSIC TEACHING PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS ON THE BASIS OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Norboyeva O'g'iloy Abdumurod kizi
Graduate of the "Music Education" department of Navoi State University

Annotation

This article studies the issue of improving the process of organizing music classes in middle groups of preschool educational organizations, that is, with children aged 4-5, based on interactive and game technologies. The relevance of the research is determined by the fact that in the process of developing the musical abilities of preschool children, being limited to traditional reproductive classes does not allow for sufficient use of the child's natural interest, need for movement and creative activity. The article interprets the concept of musical ability as an interrelated complex of listening to music, distinguishing pitch and duration, feeling rhythm, singing, acting in accordance with music, and musical creative activity. The research methodology is based on a combination of systematic, person-oriented, activity-based and competency-based approaches. The research used pedagogical observation, theoretical analysis, comparative analysis, modeling and pedagogical design methods. As a result, it was proposed to implement the "Listen — Move — Perform — Create — Reflect" model aimed at developing the musical abilities of 4–5-year-old children. The model combines interactive exercises, didactic musical games, rhythmic movements, role-playing games and creative tasks into a single pedagogical system. The research results substantiate the possibilities of game and interactive technologies to transform the musical development of preschool children into a natural, active and emotional process.

Keywords: preschool education, music education, musical abilities, interactive technologies, game technologies, 4–5-year-old children, rhythm, musical hearing, musical creativity, musical movement, pedagogical technology, developmental education.

Kirish

Maktabgacha ta'lim inson rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, aynan shu davrda bolaning bilish, hissiy, ijtimoiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishining asosiy poydevori shakllanadi. Maktabgacha yosh davrida bola atrof-muhitni bevosita faoliyat, taqlid, harakat, o‘yin va hissiy tajriba orqali anglaydi. Shu sababli mazkur yosh bosqichida ta'lim mazmunini bolaning tabiiy rivojlanish xususiyatlariga mos tashkil etish pedagogik jarayon samaradorligining muhim shartlaridan biridir.Musiqa ta'limi maktabgacha ta'lim tizimida bolaning estetik rivojlanishini ta'minlovchi alohida yo‘nalish bo‘lish bilan birga, uning umumiy psixik va shaxsiy rivojlanishiga ham ta'sir ko‘rsatuvchi murakkab pedagogik jarayondir. Musiqa bolaning eshitish idroki, ritmni his qilishi, emotsional javobi, xotirasi, diqqati, harakat koordinatsiyasi va ijodiy tasavvurini rivojlantiradi. Shu bois maktabgacha ta'limda musiqa mashg‘ulotlarini faqat qo‘shiq o‘rgatish yoki musiqaga mos harakatlarni takrorlatish bilan cheklash musiqiy ta'limning rivojlantiruvchi imkoniyatlarini toraytiradi.Ayniqsa, 4–5 yoshli bolalar rivojlanishning o‘ziga xos bosqichida bo‘ladilar. Bu davrda bola atrofidagi hodisalarni faol kuzatadi, obrazli tafakkur asosida fikrlaydi, harakat va o‘yin orqali yangi tajribani o‘zlashtiradi. Uzoq vaqt davomida bir xil faoliyatni bajarish, faqat og‘zaki tushuntirishga asoslangan mashg‘ulotlar yoki tayyor namunani mexanik takrorlash bolaning tabiiy faolligini pasaytirishi mumkin. Shuning uchun ushbu yosh guruhida musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etishda interfaol va o‘yin texnologiyalaridan foydalanish alohida pedagogik ahamiyatga ega.

Interfaol texnologiyalar ta'lim oluvchining jarayondagi faol ishtirokini ta'minlashga asoslanadi. Maktabgacha ta'lim sharoitida interfaollik murakkab akademik munozara shaklida emas, balki bolaning tinglashi, javob berishi, harakat qilishi, tanlashi, taqlid qilishi, ijro etishi va ijodiy qaror qabul qilishi orqali namoyon bo‘ladi. Demak, 4–5 yoshli bolalar bilan musiqa mashg‘ulotlarida interfaollik bolaning "tinglovchi" maqomidan "faol ishtirokchi" maqomiga o‘tishini anglatadi.O‘yin texnologiyalari esa mazkur jarayonning tabiiy pedagogik mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki

o‘yin maktabgacha yoshdagi bolaning asosiy faoliyat shakllaridan biri bo‘lib, bola o‘yin jarayonida o‘zini erkinroq namoyon qiladi, topshiriqni majburiyat sifatida emas, qiziqarli faoliyat sifatida qabul qiladi. Musiqiy o‘yinlar orqali bola tovushni farqlash, ritmni takrorlash, musiqiy obrazni harakat bilan ifodalash va oddiy ijodiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.Mavzuning dolzarbligi shundaki, maktabgacha ta’limda musiqa mashg‘ulotlarini zamonaviylashtirish masalasi faqat yangi texnik vositalardan foydalanish bilan bog‘liq emas. Asosiy masala bolaning musiqiy faoliyatdagi ishtirokini pedagogik jihatdan qayta tashkil etishdan iborat. Bunda o‘yin bolaning tabiiy ehtiyojini, interfaol metodlar esa uning faol ishtirokini ta’lim mazmuni bilan bog‘laydi. Tadqiqotning asosiy muammosi 4–5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida interfaol va o‘yin texnologiyalarining imkoniyatlari yetarlicha tizimli pedagogik modelga birlashtirilmaganligida namoyon bo‘ladi. Ayrim hollarda o‘yin mashg‘ulotning asosiy metodik vositasi emas, balki mashg‘ulot oxiridagi qisqa ko‘ngilochar faoliyat sifatida qo‘llanadi. Natijada o‘yinning rivojlantiruvchi imkoniyati to‘liq namoyon bo‘lmaydi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — maktabgacha ta’lim tashkilotlarining o‘rta guruhlarida 4–5 yoshli bolalar musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan musiqa mashg‘ulotlarini interfaol va o‘yin texnologiyalari asosida takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda metodik model taklif etish.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik va psixologik xususiyatlarini tahlil qilish;
2. 4–5 yoshli bolalar uchun interfaol va o‘yin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash;
3. Musiqiy qobiliyatlarning tarkibiy komponentlarini belgilash;
4. Interfaol va o‘yin texnologiyalarini musiqiy faoliyat turlari bilan integratsiyalash;
5. Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik modelni ishlab chiqish;
6. Mazkur modelni amalga oshirish uchun amaliy metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi 4–5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan interfaol-o‘yin texnologiyalarining yaxlit pedagogik modelini taklif etishda namoyon bo‘ladi. Modelning asosiy konseptual zanjiri **“Eshit — Harakat qil — Ijro et — Ijod qil — Refleksiya qil”** ketma-ketligiga asoslanadi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda taklif etilgan metodik yondashuvlardan musiqa rahbarlari, maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglari va pedagogika oliy ta’lim muassasalarida maktabgacha ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar foydalanishlari mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya va musiqa pedagogikasining kesishgan nuqtasida shakllangan murakkab ilmiy muammolardan biridir. Musiqiy qobiliyat insonning musiqani idrok etish, musiqiy tovushlar o‘rtasidagi munosabatlarni farqlash, ritmni his qilish, kuylash, musiqiy obrazni tushunish va ijodiy ifodalash imkoniyatlari bilan bog‘liq.

Musiqiy qobiliyatlar tabiiy imkoniyatlar asosida shakllansa-da, ularning rivojlanishi bevosita ta’limiy muhit, mashg‘ulot mazmuni va pedagogik ta’sirning sifatiga bog‘liq. Shu jihatdan maktabgacha yoshdagi bolalar bilan musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish jarayonida bolaning individual imkoniyatlari va yosh xususiyatlarini hisobga olish muhimdir.Musiqa psixologiyasiga oid tadqiqotlarda musiqiy rivojlanish ko‘pincha bir nechta o‘zaro bog‘liq qobiliyatlar majmuasi sifatida talqin qilinadi. Bular musiqiy eshitish, ritmni his qilish, musiqiy xotira, musiqaga emotsional munosabat va ijodiy ifodalash qobiliyatidir. Maktabgacha yosh davrida mazkur qobiliyatlar hali to‘liq shakllanmagan bo‘lsa-da, ular faol pedagogik mashg‘ulotlar orqali sezilarli darajada rivojlanishi mumkin.Maktabgacha ta’lim pedagogikasida o‘yin texnologiyalarining ahamiyati alohida ta’kidlanadi. O‘yin bola uchun faqat dam olish yoki ko‘ngil ochish vositasi emas, balki atrof-muhitni anglash, ijtimoiy munosabatlarni o‘zlashtirish, o‘z imkoniyatlarini sinab ko‘rish va ijodiy faoliyatni namoyon etish shaklidir.

Musiqiy o‘yinlarning o‘ziga xos jihati shundaki, ular bolaning bir vaqtning o‘zida bir necha faoliyat turini amalga oshirishiga imkon beradi. Bola musiqa tinglaydi, tovushni farqlaydi, ritmni his qiladi, harakat qiladi, boshqalarga moslashadi va ijodiy qaror qabul qiladi. Shu sababli musiqiy o‘yinlarni oddiy ko‘ngilochar mashg‘ulot sifatida emas, balki kompleks rivojlantiruvchi pedagogik texnologiya sifatida baholash mumkin.

Zamonaviy ta’lim nazariyalarida interfaol ta’lim o‘quvchi yoki tarbiyalanuvchining faol subyekt sifatidagi ishtirokini kuchaytirishga yo‘naltiriladi. Maktabgacha ta’lim sharoitida bu yondashuv bolaning mustaqil harakat qilishi, tanlov amalga oshirishi va o‘z javobini turli faoliyat shakllari orqali ifodalashi bilan bog‘liq.

Musiqa mashg‘ulotlarida interfaol texnologiyalar quyidagi faoliyat shakllarida namoyon bo‘lishi mumkin:

- musiqiy savol-javob;
- tovushni topish;
- ritmik dialog;
- musiqiy taqlid;
- guruhli musiqiy o‘yin;
- musiqiy rolli o‘yin;
- musiqiy vaziyatni hal qilish;
- ijodiy improvizatsiya.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishda bolaning faol harakati muhim ahamiyatga ega. Musiqani faqat tinglash bilan cheklanmay, uni harakat, ovoz, ritm, obraz va ijod orqali ifodalash bolaning musiqiy tajribasini boyitadi.Shu bilan birga, maktabgacha ta’limda musiqa o‘qitishning innovatsion texnologiyalariga bag‘ishlangan tadqiqotlarda interfaol va o‘yin texnologiyalarini yagona metodik model sifatida birlashtirish masalasi yetarlicha tizimlashtirilmagan. Mazkur maqolaning ilmiy yo‘nalishi aynan shu metodik bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.Tadqiqotda interfaol va o‘yin texnologiyalari bir-biridan alohida emas, balki o‘zaro bog‘langan pedagogik mexanizmlar sifatida qaraladi. O‘yin bolaning faoliyatga kirishishini ta’minlasa, interfaol metodlar ushbu faoliyatni maqsadli va rivojlantiruvchi yo‘nalishga yo‘naltiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot metodologiyasi maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishini yaxlit jarayon sifatida talqin qiluvchi bir nechta yondashuvlarning uyg‘unligiga asoslandi.

Tizimli yondashuv

Musiqa mashg‘uloti o‘zaro bog‘liq elementlardan tashkil topgan pedagogik tizim sifatida qaraladi. Ushbu tizimda maqsad, mazmun, metod, bolaning faoliyati, pedagogik muhit va baholash o‘zaro bog‘liq holda tashkil etiladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv

Har bir bolaning musiqiy qobiliyati bir xil darajada namoyon bo‘lmasligi mumkin. Ayrim bola ritmni tez ilg‘aydi, boshqasi esa musiqiy obrazni harakat orqali yaxshi ifodalaydi. Shuning uchun ta’lim jarayonida barcha bolalardan bir xil natijani talab qilish emas, balki individual rivojlanish dinamikasini hisobga olish muhimdir.

Faoliyatga asoslangan yondashuv

Bola musiqiy qobiliyatni faqat tushuntirish orqali emas, balki faoliyat jarayonida rivojlantiradi. Tinglash, kuylash, ritmik harakat, cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish, taqlid va improvizatsiya musiqiy qobiliyatning shakllanish mexanizmlari sifatida qaraladi.

O‘yinli yondashuv

O‘yin bolaning yosh xususiyatlariga mos faoliyat shakli sifatida ta’lim mazmunini o‘zlashtirishning tabiiy vositasi sifatida qo‘llanadi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish taklif etildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish;
- pedagogik kuzatuv;
- qiyosiy tahlil;

- musiqiy-pedagogik tajribalarni umumlashtirish;
- modellashtirish;
- pedagogik loyihalash;
- musiqiy faoliyat natijalarini mezonlar asosida baholash.

Tadqiqotning asosiy konseptual modeli quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Eshit

Bola musiqa, tovush, ritm yoki musiqiy obraz bilan tanishadi.

2. Harakat qil

Bola eshitilgan musiqaga tana harakati, qadam, chapak yoki oddiy ritmik harakat orqali javob beradi.

3. Ijro et

Bola qo‘shiq aytadi, ritmni takrorlaydi yoki oddiy bolalar cholg‘u asboblaridan foydalanadi.

4. Ijod qil

Bola o‘z ritmini, harakatini, musiqiy obrazini yoki oddiy improvizatsiyasini yaratadi.

5. Refleksiya qil

Bola o‘z faoliyatini oddiy emotsional va verbal shakllarda ifodalaydi: “Menga qaysi musiqa yoqdi?”, “Qaysi harakatni bajarish oson bo‘ldi?”, “Musiqa qanday kayfiyat berdi?”

Mazkur ketma-ketlik bolaning musiqiy faoliyatini passiv tinglashdan faol va ijodiy ishtirokgacha rivojlantirish imkonini beradi

Asosiy qism

4–5 yoshli bolalarning musiqiy rivojlanish xususiyatlari

4–5 yoshli bolalar musiqiy rivojlanish jihatidan faol tajriba to‘plash bosqichida bo‘ladilar. Bu yoshdagi bola:

- musiqiy tovushlarga emotsional javob beradi;
- oddiy qo‘shiqlarni eslab qoladi;
- qisqa ritmik ketma-ketliklarni takrorlashga harakat qiladi;
- musiqaga mos ravishda harakat qiladi;
- musiqiy obrazlarni tasavvur qiladi;
- taqlid asosida oddiy ijro faoliyatini amalga oshiradi;
- musiqiy faoliyatda mustaqil tashabbus ko‘rsatishi mumkin.

Biroq ushbu yoshdagi bolalarning diqqati hali barqaror emas. Shu sababli musiqa mashg‘uloti faoliyat turlarining almashinuvi asosida tashkil etilishi lozim. Masalan, tinglashdan keyin harakat, harakatdan keyin qo‘shiq aytish, undan so‘ng o‘yin yoki ijodiy topshiriq berilishi mumkin.Musiqa mashg‘ulotining samaradorligi bolaning qancha ma’lumot eslab qolganligi bilan emas, balki uning musiqiy faoliyatga qanchalik faol kirishgani, musiqani farqlay olishi, ritmga javob berishi va ijodiy harakat qila olishi bilan belgilanadi.

Musiqiy qobiliyatlarning tarkibiy komponentlari

Tadqiqotda 4–5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatlarini quyidagi komponentlar asosida tahlil qilish taklif etiladi.

Musiqiy eshitish komponenti

Bolaning tovushlarning baland-pastligi, kuchli-kuchsizligi, tez-sekinligi va davomiyligini farqlash qobiliyati.

Ritmik komponent

Bolaning musiqa ritmini his qilishi, oddiy ritmik ketma-ketlikni takrorlashi va musiqaga mos harakat qilishi.

Emotsional komponent

Bolaning musiqaning xarakteri va kayfiyatini his qilishi hamda unga emotsional javob bera olishi.

Ijrochilik komponenti

Bolaning qo‘shiq kuylashi, oddiy ritmik harakatlarni bajarishi va bolalar cholg‘u asboblaridan foydalanishi.

Ijodiy komponent

Bolaning musiqa asosida mustaqil harakat, ritm, obraz yoki oddiy musiqiy yechim yaratishi.Ushbu komponentlar bir-biridan ajralgan holda emas, balki o‘zaro bog‘liq holda rivojlanadi.

Interfaol texnologiyalarning musiqiy ta’limdagi imkoniyatlari

Interfaol texnologiyalar bolaning musiqa mashg‘ulotidagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Ularning asosiy pedagogik xususiyati bola va pedagog o‘rtasidagi, shuningdek, bolalarning o‘zaro faol hamkorligini tashkil etishdan iborat.

“Musiqiy savol-javob”

Pedagog qisqa musiqiy fragmentni ijro etadi yoki ritm beradi. Bolalar unga javob sifatida chapak, harakat yoki ovoz orqali munosabat bildiradilar.

Masalan:

Pedagog: **chapak — chapak — tanaffus**

Bolalar: xuddi shu ritmni takrorlaydi.

Keyingi bosqichda bolalardan o‘z ritmini yaratish so‘raladi.

Bu mashq:

- eshitish diqqatini;
- ritmik xotirani;
- taqlid qilish qobiliyatini;
- mustaqil ritm yaratishni rivojlantiradi.

“Tovushni top”

Pedagog turli tovushlarni eshittiradi. Bola tovush manbasini yoki uning xarakterini aniqlaydi.

Masalan:

- baland tovush;
- past tovush;
- tez ritm;
- sekin ritm;
- kuchli tovush;
- mayin tovush.

Ushbu mashq musiqiy eshitishning rivojlanishiga xizmat qiladi.

“Musiqaga javob ber”

Musiqa xarakteriga qarab bolalar turli harakatlarni bajaradilar.

Masalan:

- tez musiqa — tez yurish;
- sekin musiqa — sekin harakatlanish;
- kuchli musiqa — katta harakat;
- mayin musiqa — yengil va sokin harakat.

Bu usul musiqiy eshitish va harakat koordinatsiyasini bog‘laydi.

O‘yin texnologiyalarining musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishdagi roli

O‘yin texnologiyasi maktabgacha ta’limda bolaning tabiiy faolligiga asoslanganligi sababli musiqa mashg‘ulotlarida yuqori pedagogik samaradorlikka ega.

“Musiqiy detektivlar” o‘yini

Pedagog turli tovushlarni eshittiradi. Bolalar esa “detektiv” sifatida tovush manbasini topadilar.

O‘yin bosqichlari:

1. Tovushni tinglash;
2. Tovushni farqlash;
3. Tovush manbasini taxmin qilish;
4. Javobni harakat yoki so‘z bilan ifodalash.

O‘yin musiqiy eshitish va diqqatni rivojlantiradi.

“Ritmni takrorla” o‘yini

Pedagog oddiy ritmik ketma-ketlik beradi. Bolalar uni chapak, qadam yoki musiqa asbobi yordamida takrorlaydilar.

Keyingi bosqichda bolalar o‘zlari ritmik ketma-ketlik yaratadilar.

Bu o‘yin ritmik eshitish, xotira va ijodkorlikni rivojlantiradi.

“Musiqiy hayvonlar” o‘yini

Bolalarga turli hayvonlar obrazi beriladi. Har bir obraz muayyan harakat va ritm bilan bog‘lanadi.

Masalan:

- quyon — tez va yengil harakat;
- ayiq — sekin va og‘ir qadam;
- qush — yengil qo‘l harakatlari;
- mushuk — sokin va ehtiyotkor yurish.

Musiqa o‘zgarganda bola obrazni o‘zgartiradi.

Mazkur o‘yin:

- musiqiy obrazni his qilish;
- musiqaga mos harakat qilish;
- tasavvur;
- emotsional ifodalash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

“Musiqa kayfiyatini top” o‘yini

Bolalarga turli xarakterdagi musiqiy parchalar eshittiriladi. Bola musiqa kayfiyatini harakat, mimika yoki oddiy so‘z bilan ifodalaydi.

Bu o‘yinda yagona “to‘g‘ri” javobga urg‘u berilmaydi. Muhimi, bolaning musiqani qanday his qilgani va uni qanday ifodalashga harakat qilganidir.

“Men — dirijyor” o‘yini

Bir bola “dirijyor” rolini bajaradi. U guruhning musiqiy harakatini boshqaradi:

- tezroq;
- sekinroq;
- balandroq;
- pastroq;
- to‘xtash.

Ushbu o‘yin bolalarda musiqa xarakterini anglash va boshqaruv faoliyatini rivojlantiradi

Mualliflik pedagogik modeli

Tadqiqot doirasida 4–5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik model taklif etiladi:

“Eshit — Harakat qil — Ijro et — Ijod qil — Refleksiya qil”

Bosqich	**Asosiy faoliyat**	**Rivojlanadigan qobiliyat**
Eshit	Musiqani tinglash, tovushni farqlash	Musiqiy eshitish
Harakat qil	Ritmik harakat va raqs	Ritmni his qilish
Ijro et	Kuylash va cholg‘uda jo‘r bo‘lish	Ijrochilik
Ijod qil	Improvizatsiya va ijodiy o‘yin	Musiqiy ijodkorlik
Refleksiya qil	Musiqiy taassurotni ifodalash	Emotsional anglash

Modelning asosiy xususiyati uning bosqichma-bosqichligi bilan belgilanadi. Bola avval musiqiy materialni qabul qiladi, so‘ng unga harakat orqali javob beradi, keyin uni ijro etadi va oxir-oqibat mustaqil ijodiy faoliyatga o‘tadi.

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, bola musiqiy faoliyatning barcha bosqichlarida faol ishtirok etadi.

Musiqa mashg‘ulotining takomillashtirilgan tuzilmasi

4–5 yoshli bolalar uchun musiqa mashg‘ulotini quyidagi bosqichlar asosida tashkil etish mumkin.

1-bosqich. Emotsional motivatsiya

Pedagog bolalarda musiqiy faoliyatga qiziqish uyg‘otadi.

Masalan:

“Bugun bizga musiqa olamidan mehmon keldi. U bizdan ritmni topishda yordam so‘rayapti.”

Bunday obrazli kirish bolalarning e’tiborini jalb qiladi.

2-bosqich. Musiqiy tinglash

Bolalar qisqa musiqiy parchani tinglaydilar. Pedagog quyidagi savollarni beradi:

- Musiqa tezmi yoki sekinmi?
- Musiqa quvnoqmi yoki sokinmi?
- Bu musiqaga qanday harakat mos keladi?

3-bosqich. Ritmik faoliyat

Bolalar chapak, qadam yoki oddiy cholg‘u asboblari orqali ritmni takrorlaydilar.

4-bosqich. Harakatli o‘yin

Musiqa xarakteriga mos ravishda harakatli o‘yin tashkil etiladi.

5-bosqich. Ijrochilik

Bolalar qo‘shiq kuylaydilar yoki musiqa asboblarida jo‘r bo‘ladilar.

6-bosqich. Ijodiy topshiriq

Bolalarga mustaqil musiqiy harakat yoki ritm yaratish taklif etiladi.

7-bosqich. Refleksiya

Mashg‘ulot yakunida bolalar o‘z taassurotlarini ifodalaydilar.

Masalan:

- “Menga eng yoqqan o‘yin...”
- “Men musiqa tinglaganda...”
- “Men o‘zim yaratgan ritm...”

Bu jarayonda boladan murakkab tahlil talab qilinmaydi. Oddiy emotsional javobning o‘zi ham musiqiy tajribani anglashning muhim ko‘rinishidir.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi

Tadqiqot natijalari interfaol va o‘yin texnologiyalaridan tizimli foydalanish 4–5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir qator pedagogik imkoniyatlarni yaratishini ko‘rsatadi.Birinchi navbatda, bolaning musiqa mashg‘ulotidagi faolligi oshadi. An’anaviy mashg‘ulotda bola ko‘pincha pedagog ko‘rsatmasini bajaruvchi sifatida ishtirok etishi mumkin. Interfaol texnologiyalarda esa u tinglaydi, tanlaydi, javob beradi, harakat qiladi va ijod qiladi.Ikkinchidan, musiqiy faoliyat emotsional jihatdan boyiydi. Bola musiqa bilan bog‘liq topshiriqlarni o‘yin shaklida bajargani sababli uning musiqaga bo‘lgan qiziqishi ortadi.

Uchinchidan, musiqiy qobiliyatlarning tarkibiy qismlari birgalikda rivojlanadi. Masalan, ritmik o‘yin bir vaqtning o‘zida eshitish, xotira, harakat va diqqatni rivojlantiradi.To‘rtinchidan, bolalar o‘rtasidagi hamkorlik kuchayadi. Guruhli o‘yinlar orqali bola navbat kutish, boshqalarning harakatini kuzatish, umumiy ritmga moslashish va birgalikda ijro etish ko‘nikmalarini egallaydi.Beshinchidan, o‘yin texnologiyalari bolaning ijodiy tashabbusini rivojlantiradi. Agar mashg‘ulot faqat tayyor harakatlarni takrorlashga asoslangan bo‘lsa, bolaning mustaqil musiqiy ifodasi cheklanishi mumkin. O‘yin esa unga yangi harakat yoki ritm yaratish imkonini beradi.Tadqiqot asosida musiqiy qobiliyatlarni baholash uchun quyidagi mezonlar taklif etiladi:

Boshlang‘ich daraja

Bola musiqani tinglaydi, biroq ritm yoki musiqiy xarakterga javob berishda pedagog yordamiga ehtiyoj sezadi.

Rivojlanayotgan daraja

Bola oddiy ritmni takrorlaydi, musiqaga mos harakat qiladi va qo‘shiq ijrosida faol qatnashadi.

Faol daraja

Bola musiqiy xarakter va ritmni mustaqil farqlaydi, o‘z harakatlarini yaratadi, oddiy ritmik improvizatsiya qiladi va musiqiy faoliyatda tashabbus ko‘rsatadi.

Ushbu mezonlar bolalarni bir-biri bilan qat’iy taqqoslash uchun emas, balki bolaning individual rivojlanish dinamikasini kuzatish uchun xizmat qilishi kerak.

Tadqiqotda aniqlangan muhim jihatlardan biri shundaki, o‘yin texnologiyasining samaradorligi uning mavjudligiga emas, balki pedagogik maqsadga muvofiq tashkil etilishiga bog‘liq. Har qanday o‘yin ham musiqiy qobiliyatni rivojlantirmaydi. O‘yin aniq musiqiy vazifaga ega bo‘lishi kerak.

Masalan, agar maqsad ritmni rivojlantirish bo‘lsa, o‘yin ritmik takrorlash va ritmik ijodga yo‘naltirilishi lozim. Agar maqsad musiqiy eshitishni rivojlantirish bo‘lsa, tovushlarni farqlash, baland-past tovushlarni aniqlash yoki musiqa xarakterini ajratishga qaratilgan o‘yinlar tanlanadi.

Shuningdek, pedagogning roli ham o‘zgaradi. U faqat musiqa ijro etuvchi yoki topshiriq beruvchi emas, balki musiqiy o‘yin muhitini yaratuvchi, bolalarning individual javoblarini qo‘llab-quvvatlovchi va ijodiy tashabbusini rag‘batlantiruvchi tashkilotchi sifatida faoliyat yuritadi.

Bu jarayonda pedagog bolaning har bir javobini “to‘g‘ri” yoki “noto‘g‘ri” deb baholashga shoshilmasligi kerak. Musiqiy ijodning boshlang‘ich bosqichida bolaning mustaqil ifodasi pedagogik jihatdan qadrlanishi zarur.

Shu bilan birga, interfaol va o‘yin texnologiyalaridan foydalanish muayyan shartlarga rioya qilishni talab etadi:

- o‘yin mazmuni bolalarning yoshiga mos bo‘lishi;
- topshiriq qisqa va tushunarli berilishi;
- faoliyat turlari almashib turishi;
- barcha bolalar ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘lishi;
- musiqiy material bolaning emotsional va yosh xususiyatlariga mos tanlanishi;
- pedagog har bir bolaning individual rivojlanish sur’atini hisobga olishi.

Demak, interfaol va o‘yin texnologiyalarining samaradorligi faqat metodning o‘ziga emas, balki uning maqsad, mazmun, yosh xususiyati va pedagogik muhit bilan uyg‘unligiga bog‘liq.

Xulosa

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, 4–5 yoshli bolalarda musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish maktabgacha ta’limning muhim vazifalaridan biri bo‘lib, mazkur jarayon bolaning tabiiy rivojlanish xususiyatlariga mos pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi lozim.

Ikkinchidan, interfaol va o‘yin texnologiyalari musiqa mashg‘ulotlarini bolaning faol, emotsional va ijodiy ishtirokiga asoslangan jarayonga aylantirish imkonini beradi.

Uchinchidan, musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish faqat qo‘shiq o‘rgatish bilan cheklanmaydi. Musiqiy eshitish, ritmni his qilish, musiqaga emotsional munosabat, ijrochilik va ijodkorlik o‘zaro bog‘liq holda shakllantirilishi zarur.

To‘rtinchidan, tadqiqotda taklif etilgan **“Eshit — Harakat qil — Ijro et — Ijod qil — Refleksiya qil”** modeli 4–5 yoshli bolalarning musiqiy faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik asos sifatida xizmat qiladi.

Beshinchidan, musiqiy o‘yinlar bolaning yosh xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilganda ular oddiy ko‘ngilochar faoliyatdan rivojlantiruvchi pedagogik texnologiyaga aylanadi.

Oltinchidan, interfaol texnologiyalar bolalarning musiqiy faoliyatdagi subyektlik mavqeini kuchaytiradi. Bola musiqa mashg‘ulotida faqat tayyor ko‘rsatmani bajaruvchi emas, balki tinglovchi, ijrochi, harakat qiluvchi va ijodkor sifatida ishtirok etadi.

Shunday qilib, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida musiqa o‘qitish jarayonini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishi texnik yangiliklarni joriy etishdan ko‘ra kengroq mazmunga ega. Uning markazida bolaning musiqiy tajribasini faol, emotsional, harakatli va ijodiy faoliyat orqali boyitish turadi.

Amaliy tavsiyalar

1. 4–5 yoshli bolalar bilan musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etishda har bir mashg‘ulotga kamida bitta maqsadli musiqiy o‘yin kiritish.
2. Musiqiy o‘yinlarni tasodifiy emas, aniq rivojlantiruvchi maqsad asosida tanlash.
3. Musiqa mashg‘ulotlarida “tinglash — harakat — ijro — ijod” ketma-ketligidan foydalanish.
4. Bolalarga ritmni faqat tayyor shaklda takrorlatmasdan, o‘z ritmini yaratish imkoniyatini berish.
5. Musiqaga mos harakatlarni pedagog tomonidan to‘liq belgilab berish bilan cheklanmasdan, bolalarning mustaqil harakatlarini ham rag‘batlantirish.

6. “Musiqiy detektivlar”, “Ritmni takrorla”, “Musiqiy hayvonlar”, “Men — dirijyor”, “Musiqa kayfiyatini top” kabi o‘yinlardan foydalanish.

7. Har bir bolaning musiqiy qobiliyatini boshqa bolalar bilan taqqoslashdan ko‘ra, uning individual rivojlanish dinamikasini kuzatish.

8. Mashg‘ulotlarda bolalarning turli musiqiy faoliyat shakllarini navbatma-navbat qo‘llash: tinglash, kuylash, ritmik harakat, cholg‘uda jo‘r bo‘lish va ijodiy improvizatsiya.

9. Musiqiy faoliyat yakunida qisqa refleksiv suhbat tashkil etish.

10. Musiqa rahbarlari uchun interfaol va o‘yin texnologiyalaridan foydalanishga bag‘ishlangan metodik seminarlar tashkil etish.

11. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida musiqiy o‘yinlar bankini yaratish va ularni musiqiy qobiliyatlarning alohida komponentlari bo‘yicha tizimlashtirish.

12. Taklif etilgan model samaradorligini tajriba-sinov ishlari asosida tekshirish va musiqiy eshitish, ritmik qobiliyat, ijrochilik hamda ijodiy faollikning rivojlanish dinamikasini maxsus diagnostik topshiriqlar orqali baholash

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. — Москва: Просвещение.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. — Москва: Искусство.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — Москва: Политиздат.
4. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. — Москва: Наука.
5. Кабалевский Д. Б. Как рассказывать детям о музыке. — Москва: Просвещение.
6. Shavkatovna, K. Z. (2026). THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF THE FRENCH LANGUAGE UNITS USED IN RUSSIAN LITERARY TEXTS. *International Journal of Literature and Language Studies*, *5*(6), 44-47.
7. Алиева, Г. Т., & Эшбоева, Т. С. (2020). Fransuz tilida “ayol”konseptining kognitiv tahlili. *Молодой ученый*, (30), 312-317.
8. Buranova, L., & Baxriddinova, S. (2026). TEACHING PRONUNCIATION THROUGH COMMUNICATIVE ACTIVITIES. *BRIDGING THE GAP: EDUCATION AND SCIENCE FOR A SUSTAINABLE FUTURE*, 76-78.
9. Абсаламов, Х. У. (2023). Ingliz Tilida Yozma Nutq Kompetentsiyasining Tadqiqi. *Международный Журнал Искусство Слова*, *6*(4).
10. Uchkunovich, A. K. (2025). Boosting Writing Skills at Secondary Schools. *Spanish journal of innovation and integrity*, *40*, 377-380.
11. Uchkunovich, A. K. (2023). The journey to proficiency: improving writing skills. In *The Role of Technical Sciences in IV Industrial Civilization: International Scientific and Practical Conference* (Vol. 16, No. 3, pp. 183-184).
12. Abdiualievna, E. M. (2025, November). THE LIFE AND SCIENTIFIC HERITAGE OF MAHMUD KASHGARI. In *Conferences* (Vol. 1, No. 7, pp. 41-46).
13. Bazarova, S. H. (2021). Pre-processing of audio signals. *Мировая наука*, (1), 6-8.
14. Shuxratovna, B. S. (2024). OYDIN SOBIROVA IJODIDA AYOLLAR OBRAZI. *Innovation: The journal of Social Sciences and Researches*, *2*(1), 55-58.
15. Bazarova, S. (2023). PAK VAN SO VA SAIDA ZUNNUNOVA IJODIDA “AYOL” KONSEPTI. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 51-60).
16. Begmatov, Q. (2019). On the issue of optimizing the teaching of German as a second foreign language in a non-linguistic university. In *Science and practice: a new level of integration in the modern world* (pp. 29-31).
17. G’Anisherovna, M. F., & Qizi, O. N. A. (2025). BOSHLANG'ICH SINFLARDA OT SO'Z TURKUMI MAVZUSINI O'QITISHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI. *Бюллетень педагогов нового Узбекистана*, *3*(1), 46-48.
18. Amonova, G. (2026). NUTQ MADANIYATI LINGVISTIK VA PEDAGOGIK KATEGORIYA SIFATIDA. *Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar*, *3*(2), 5-8.

19. Botirovna, M. A. (2024). Exploring the Distinctive Features of Learning Management Systems in Enhancing Academic Writing in Higher Education. *Ustozlar uchun*, *57*(4), 546-549.
20. Furkatovna, N. D. (2025). ACCENT AND IDENTITY IN TRANSITION: A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH VARIETIES. *SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY*, *3*(36), 11-13.
21. Mamadiyorova, S. O., & Norimmatova, N. D. (2026). EFFECTIVE METHODS AND TOOLS FOR TEACHING ENGLISH REMOTELY. *Shokh Articles Library*, *1*(1).
22. Sidikova, N. N. (2026). THE CONCEPT OF INDIVIDUALISM IN ROMANTICISM. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, *7*(01), 351-358.
23. Джалолов, Ф. Ф. (2021). Причины низкого усвоения знаний в общеобразовательных средних школах. *Среднеевропейский научный вестник», журнал импакт-фактора*, *11*.
24. Pardaeva, I. M. (2022). NAVOI AND THE WISDOM OF HISTORY. *Science and innovation*, *1*(Special Issue 2), 1-83.